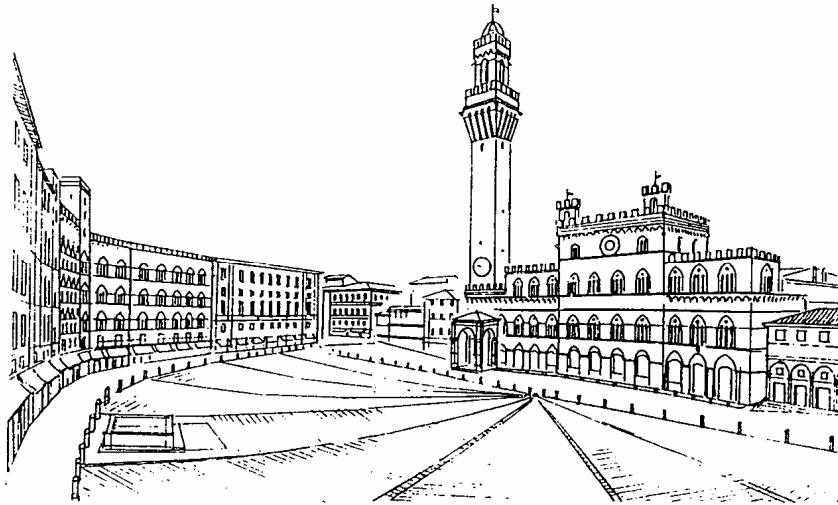

SIENA

Centraal in Toscane, in een landschap van een grootse kleurenpracht, met de roodachtige "terra"-kleur (de zgn. Terra di Siena) als dominerende tint, ligt Siena. Deze middelgrote stad (een kleine 70.000 inwoners) heeft, als geen ander van die omvang, haar Middeleeuws uitzicht kunnen bewaren. Ze is gebouwd op drie heuvels, en de niveau-verschillen zorgen ervoor dat er bijzonder pittoreske straten en pleinen en verrassende doorzichten zijn ontstaan. Voeg daar nog de talrijke kunstschaten bij, en je bent al snel een dag of vier zoet met een wat grondiger bezoek.

Op de tijd die wij ter beschikking hebben kan dat natuurlijk niet. We gaan ons dan ook beperken tot het allervoornaamste. Hou daarbij voor ogen dat wat de Italianen de "ambiente" noemen - de hele omgeving, de sfeer die je al wandelend in je opneemt - in Siena belangrijker is dan in andere "kunststeden" (behalve misschien Venetië). Wat je je zal herinneren is de sfeer van een stad waar het aangenaam is om te verblijven: groot genoeg om stedelijke allure te hebben, maar ook klein genoeg om op mensenmaat te blijven.

Over de **oorsprong** van de stad doen twee legendes de ronde. De ene zegt dat de stad zou gesticht zijn door **Senus**, de zoon van Remus (je zal in Siena méér dan één wolvin zien!). Volgens een ander verhaal zou de Keltische stam van de **Senones** aan de basis liggen van de stad. Hoe dan ook, Etruskisch was Siena alleszins ('Sena') en Romeins ook ('Sena Julia') sinds keizer Augustus. Haar **bloeiperiode** lag in de 14de eeuw. In 1260 hadden ze zelfs Firenze verslagen. Net als de grote rivaal waren ook de "Senesi" actief op het domein van het bankwezen en in de handel. En net als zij investeerden zij in kerken en palazzi, in schilders en beeldhouwers. Maar Firenze zal te sterk blijken en van in de 15de eeuw geleidelijk aan steeds zwaarder

Siena

gaan wegen op de autonomie van Siena, tot de stad in 1559 (weliswaar na een heroïsch verzet) zal opgaan in het Groothertogdom Toscane.

Deze geschiedenis laat zich zien in het stadsbeeld: de Renaissance is relatief laat "gearriveerd" in Siena, en bleef "import" uit Firenze. En voor de barok had men (gelukkig maar, zeggen sommigen ...) geen geld.

Siena, de "Civitas Virginis" (de stad van de Madonna), is zachter en vrouwelijker, zegt men, dan het stoere, mannelijke Firenze. Het is in ieder geval ook de geboorteplaats van twee van de grootste Italiaanse heiligen uit de late Middeleeuwen: de mystieke H. Catharina da Siena (2de helft 14de eeuw : zij overtuigde de Paus uiteindelijk om terug te keren naar Rome) en de H. Bernardinus (1ste helft 15de eeuw, een vurig prediker voor de vrede).

Kunsthistorisch is vooral de schildersschool van Siena bekend. Vanaf de late 13de eeuw werd de Byzantijnse traditie stilaan verlaten. **Duccio di Buoninsegna** was de grote vernieuwer met in zijn spoor de 14de-eeuwse grootmeesters **Simone Martini** en de gebroeders **Lorenzetti**.

Op het vlak van de beeldhouwkunst zijn het vader en zoon **Pisano** (steeds weer zij!) die in de 2de helft van de 13de eeuw naar Siena geroepen worden om de Dom verder te verfraaien en hun ideeën en technieken vanuit Pisa meebrengen. Toch zal pas op het einde van de 14de, begin 15de eeuw een eigen meester, **Jacopo della Quercia**, die illustere traditie verder zetten en doen aansluiten bij de grote vernieuwingen uit Firenze: de renaissance.

Vandaag is Siena vooral een dienststad. Er is, dankzij een betere wegeninfrastructuur, in de periferie wel enige (lichte) industrie ontstaan, maar het is vooral de handel (o.a. in landbouwproducten) en (toeristische) dienstverlening die voor de welvaart moeten zorgen.

IL CAMPO

Siena is, we hebben het al gezegd, gebouwd op drie heuvels. Op de plek waar de drie hoofdassen - met name de Banchi di Sopra, de Banchi di Sotto en de Via di Città, die als een omgekeerde Y het kernpatroon vormen van de stad - bijeenkomen, ligt het centrum van Siena. Daar ligt de **Loggia della Mercanzia** (Via di Città, n° 2), eertijds de rechtbank van de handelaars. Deze elegante loggia is in het begin van de 15de eeuw gebouwd in een overgangsstijl tussen gotiek en renaissance (de verdieping is er in de 17de eeuw aan toegevoegd), en bestaat uit 3 hoge arcaden op pilasters met rijk versierde kapitelen. Het beeldhouwwerk in de tabernakels tegen de pilasters (heiligen) en op de marmeren banken die de korte zijden afsluiten (figuren uit de Romeinse geschiedenis) dateren uit de 2° helft van de 15de eeuw (**Vecchietta** en **A. Federighi**). Het stucwerk en de fresco's tegen de gewelven zijn 16de -eeuws.

De **Piazza del Campo** of eenvoudigweg **Il Campo**, het burgerlijke centrum van de stad, is een van de mooiste pleinen van Italië, en dat wil wat zeggen! Zijn hoogst originele vorm van een St. Jacobsschelp wordt rondom aan de hoge kanten afgesloten door een zeer homogeen geheel van Palazzi, en aan de benedenkant door het schitterende stadhuis (Palazzo Pubblico), één van de meest indrukwekkende burgerlijke gebouwen uit de Italiaanse gotiek. Het bakstenen visgraat-plaveisel,

PALAZZO PUBBLICO OF STADHUIS

Maar de blik wordt als vanzelfsprekend gericht naar het **Palazzo Pubblico** (Stadhuis). Dit sobere en elegante paleis (1297-1310) (in natuursteen tot de eerste vensters, en verder in baksteen zoals de rest van de Piazza) sluit op een waardige manier het plein af. Merk in de benedenverdieping de typische "boog van Siena" (rond van onder, spits van boven) op: je zal hem nog vaak zien.

Links van de gevel stijgt, niet - zoals in Firenze - vanuit kantelen, maar als een vuurpijl vanuit de grond, de klokketoren op: de **Torre del Mangia**, naar een legendarische klokkenluider. De top van de bliksemafleider (die net als de toren uit de 14de eeuw dateert) is 102 m. hoog.

De **Capella di Piazza** aan de voet van de toren is in de 2de helft van de 14de eeuw opgericht ter vervulling van een belofte tijdens de pestepidemie van 1348. Van hier kapittelde de H. Bernardinus de vrouwen van Siena om hun praalzucht.

Het **interieur** van het palazzo (nog steeds in gebruik als stadhuis) is (op de verdieping) deels ingericht als Stadsmuseum. De voornaamste bezienswaardigheden waren er al: de fresco's van Simone Martini, Ambrogio Lorenzetti en vele anderen. En ook al zijn er een aantal in niet al te beste staat, het is een bezoek overwaard.

In de zgn. "Zaal van de Wereldkaart" is er het beroemde fresco van **Simone Martini**, de **Maestà** (1315), een tronende Madonna met kind, onder een baldakijn gedragen door 8 apostelen. Aan haar Siena

in 9 sectoren verdeeld (naar het zgn. "Bestuur van de Negen" ten tijde van de aanleg van het Palazzo en het plein) door brede stroken hard-steen, accentueren nog de langzame afhelling naar het midden.

Twee maal per jaar, op 2 juli en 16 augustus (al sinds de 12de eeuw!), krijgt het plein zijn Middel-eeuws uitzicht helemaal terug voor de zgn. **Corsa del Palio**. De verschillende stadswijken ('contrade', vroeger waren het er 59, nu nog 17) nemen het dan tegen mekaar op in een spectaculaire paardenkoers, voorafgegaan door een al even spectaculaire parade, waarin de onderscheiden wijken zich in schitterende gewaden voorstellen.

Centraal boven in de waaier staat (een copie van) de monumentale **Fonte Gaia** van **Jacopo della Quercia** (ca 1415) (de originele reliëfs bevinden zich in het Palazzo Pubblico). Zij is het sluitstuk van een waterleiding van meer dan 25 km., en heeft haar naam ontleend aan de gote feesten die voor de gelegenheid waren georganiseerd (de auteur heeft er de bijnaam 'Jacopo della Fonte' aan overgehouden!). Afgebeeld zijn: Maria met Kind, Deugden en scènes uit het boek Genesis (de schepping van Adam, Adam en Eva verjaagd uit het Paradijs).

voeten en zijden staan engelen, heiligen en andere apostelen: in het totaal 32 figuren, met een bijzondere verfijning afgebeeld. Op de binnenboord zijn er medaillons met de figuren van Christus, profeten, evangelisten, kerkleraren. Beneden, in het midden, staat er een figuur met 2 gezichten die de Oude en de Nieuwe Wet voorstelt. De achtergrond is nog van goud, maar de draperingen en het zilverwerk van de troon voeren een gotisch decor in, en er ontstaat diepte in de rijen "toeschouwers".

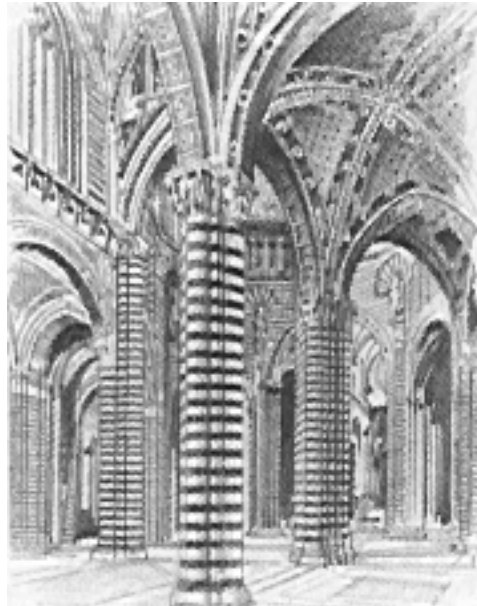
De zgn. "Zaal van de Vrede", ernaast, is versierd met de grootste profane fresco-cyclus uit de Middeleeuwen: **De Effecten van een Goede en een Kwade Regering** van **A. Lorenzetti** (1338-40). In een grootse allegorie laat hij zien welke kwaliteiten je moet, en welke gebreken je niet mag hebben bij het besturen. Ondanks het abstracte karakter ervan geeft Lorenzetti blijk van een verbazende realiteitszin: zowel de stad - met haar straten en pleinen vol met alle soorten mensen - als het platteland zijn bijzonder levensecht voorgesteld. Op de 2de verdieping heb je toegang tot een **Loggia**. Hier staan de originele panelen van de Fonte Gaia van op het plein, in de volgorde die ze daar hadden, opgesteld. Je kan er tevens genieten van een mooi en weids panorama.

VIA DI CITTA'

Je doet er goed aan om de wandeling naar het kerkelijke centrum van Siena doorheen deze licht stijgende en gebogen hoofdader van de oude stad te maken. Hier, en langs de 2 andere "grote straten" hebben de grote families hun Palazzi laten bouwen. Je krijgt er een beeld van het Middeleeuwse karakter van de stad, en je zal precies weten wat een "Boog van Siena" is! En als er dan een

Renaissance-Palazzo tussen staat, zoals op nr 126 (rechts) het Palazzo Piccolomini (in opdracht van de zus van Pius II, Caterina, door Rossellini gebouwd in de 2de helft van de 15de eeuw), dan valt het op! Op de Piazza Postierla, waar 5 wegen kruisen en waar ook een oud toren-huis bewaard is gebleven, ga je rechts de Via del Capitano in, die uitloopt op de Piazza del Duomo.

KATHEDRAAL OF DUOMO

Op een platform, geaccentueerd door een reeks trappen, staat de andere trots van Siena: de kathedraal gewijd aan Maria-ten-Hemel-Opgenomen. De bouwgeschiedenis ervan is erg complex, herhaaldelijk onderbroken, en een mooie illustratie van hoe in de Middeleeuwen kerkelijke glorie, en burgerlijke macht en prestige hand in hand gingen.

Met de bouw ervan is men, naar wordt aangenomen, ergens in de 12de eeuw gestart, de tijd van de eerste stedelijke ontwikkeling van Siena. In de 2de helft van de 13de eeuw werden de koepel en de (later opnieuw afgebroken) absis afgewerkt, en kreeg Giovanni Pisano de opdracht om de (onderste helft van de) gevel uit te werken.

Rond 1340 was de macht en de bevolking van Siena zodanig toegenomen, en de naijver met Firenze zo groot geworden, dat men het ambitieuze project goedkeurde om de "grootste" kerk van de wereld te bouwen, groter nog dan de Dom van Firenze! De huidige kerk zou daarvan het dwarsschip vormen. Met veel enthousiasme werd daaraan begonnen, maar enkele foute berekeningen en, vooral, de enorme kosten voor een stad die zwaar getroffen werd door de pestepidemie van 1348 en een reeks politiek-militaire tegenslagen, brachten de Sienezen terug met beide voeten op de grond.

De volle aandacht ging naar de afwerking van de "oude" kerk: er kwam een nieuwe absis, de Siena

middenbeuk werd verhoogd, en het bovendeel van de gevel werd afgewerkt.

Aan de marmeren gevel, rijkelijk versierd met beeldhouwwerk (waarvan de meeste originelen zich in het Museo dell'Opera bevinden), kan je zien dat hij in 2 verschillende perioden is opgetrokken. De benedenzone is door Giovanni Pisano in een Romaanse stijl met beginnende Gotische invloed gebouwd. Voor het bovenste gedeelte heeft, 100 jaar later en met veel zin voor het decoratieve (in een flambloyante laat-gotische smaak) de Dom van Orvieto model gestaan.

Erg harmonieus passen die twee niet bij mekaar: zo lijkt het roosvenster te groot en komen de pilasters aan weerszijden ervan niet overeen met die tussen de toegangspoorten, en dient de versiering een beetje om dit te verdoezelen. De mozaïeken in de driehoekige puntgevels zijn laat 19de -eeuws.

De naar ons gevoel wel erg druk met wit en zwart marmer gelijkende klokketoren is Romaans, ook al weet men niet precies wanneer hij gebouwd is. Het stijgende aantal raamopeningen doet hem van boven breder lijken! Let aan de zijkant ook op de (tenminste in de onderste helft) minder drukke "belijning" en vooral op die typische "Siena-bogen" boven de ramen.

Het interieur, met in de pilasters opnieuw dat felle contrast tussen witte en zwarte stroken, heeft de vorm van een latijns kruis en wordt door romaanse pilasters in 3 beuken verdeeld. Merk op dat, door de

latere uitbreiding van de absis, de zeshoekige koepel niet echt in het midden staat! Als je er vlak onder gaat staan zal je trouwens merken dat hij zelf ook niet symmetrisch is.

Zoals steeds is de kerk ook hier uitgegroeid tot een waar museum en zullen we je enkel op de allerbelangrijkste kunstschaten attent maken.

Zo is er om te beginnen de **vloer**: over een oppervlakte van bijna 3.000 m² en verdeeld over 56 vlakken, hebben meer dan 40 kunstenaars, in een tijdspanne van bijna 200 jaar, een bijzonder origineel geheel gemaakt van uiteenlopende scènes (uit de Bijbel, Sibyllen, Deugden) in marmerinleg. De meest kwetsbare zijn enkel tussen 15/8 en 15/9 te zien.

De **Chigi-kapel**, onmiddellijk rechts in de dwarsbeuk, voorbij de toegangsdeur tot de toren, is in de 2de helft van de 17de eeuw gebouwd naar een tekening van Bernini, in opdracht van paus Alexander VII, die uit Siena afkomstig was. Deze hoog-barokke ronde kapel blinkt van het marmer en brons en bevat enkele beelden die aan de Romeinse grootmeester in de Barok-beeldhouwkunst zijn toegeschreven: de engelen in verguld brons op het altaar en de marmeren heiligenbeelden (H. Girolamo en M. Magdalena) in de nissen naast de deur. Maar eigenlijk is het in deze kapel vooral te doen om de 13de -eeuwse "Madonna van de Wens" (centraal op het altaar), de wonderbare Madonna van Monteperti, waar Siena in 1260 Firenze versloeg en zichzelf aan Maria toewijdde.

Vóór het verhoogde priesterkoor (met een indrukwekkend altaar en een prachtig koorgestoelte), maar al voorbij de koepel (die beneden zes- en boven achthoekig is) staat de **Preekstoel** van **Nicola en Giovanni Pisano** (ca 1267). Naar het model van de beroemde vb. in Pisa verheft de achthoekige preekstoel zich op 8 granieten, porfieren en groen-marmeren zuilen rondom (waarvan er 4 op leeuwen rusten) en één centraal (met aan zijn voet figuren die de Vrije Kunsten

BATTISTERO OF DOOPKAPEL

Achter, en eigenlijk onder, de Dom ligt de Doopkapel, die rond 1320 gebouwd is. De Gotische gevel, die dateert uit de late 14de eeuw, en die nooit helemaal is afgewerkt, staat dan ook niet enkel vóór het Baptisterium, maar ook vóór de (nieuwe) absis van de kerk.

Het **interieur** is, in tegenstelling tot wat gebruikelijk was, niet rond, maar rechthoekig, en door 2 pilasters in 3 beuken opgedeeld met spitsbogige gewelven.

Centraal staat de beroemde zeshoekige **Doopvont** met middenin een pilaster met een eveneens zeshoekig ciborium, waarvan **Jacopo della Quercia** de plannen heeft getekend en deels ook zelf heeft uitgevoerd (tussen 1417 en 1430). Hij heeft hiermee zijn openheid op de nieuwe stijl die aan het ontstaan is, de Renaissance, laten zien, en is daarbij ongetwijfeld beïnvloed door Donatello en Ghiberti, die ook betrokken waren bij de uitvoering van deze doopvont. Rond het bassin tonen 6 basreliëfs in verguld brons scènes uit het leven van

voorstellen). Het zijn de beelden tussen de drielobbege bogen, de panelen van de preekstoel (profeten en engelen), en vooral de panelen zelf die de overgangstijd tussen het meer ingetogen Romaans en de soms erg dramatische verhaaltrant van de gotiek illustreren. Op 7 panelen worden scènes uit het leven van Christus voorgesteld, van de geboorte tot het Laatste Oordeel (dat 2 volle panelen inneemt).

De **Kapel van Sint-Jan-de-Doper**, tegenover de Chigi-kapel links in de dwarsbeuk, is een mooi voorbeeld van Renaissance-architectuur (G. di Stefano, 1482 - let o.a. op het portaal). Binnenin zie je, naast o.a. fresco's van Pinturicchio (begin 16de eeuw), een laat werk van Donatello: Sint-Jan-de-Doper (1457), een echte "roepende in de woestijn"! Op dat ogenblik is de meester al boven de 70, maar hij heeft nog niets van zijn zeggingskracht verloren! In de linkerzijbeuk tenslotte, vlakbij de dwarsbeuk, is de monumentale toegang tot de **Piccolomini-Bibliotheek** (ca 1495). Het oogt wat vreemd, die Renaissance-gevel als een ware triomfboog in de zijbeuk van een kerk. Maar de opdrachtgever was opnieuw een paus: nu Pius III, afkomstig uit de Piccolomini-familie van Siena. Hij wilde dat de bibliotheek van zijn oom, de grote humanist - en latere paus Pius II - Enea Silvio Piccolomini, hier bewaard werd.

De grote rechthoekige zaal is in het eerste decennium van de 16de eeuw door Pinturicchio met fresco's versierd die scènes uit het leven van paus Pius II voorstellen. En ook al is zijn verbeelding niet altijd even spetterend, toch gaat er een grote levendigheid en frisheid uit van deze verhalende episoden. Centraal in de bibliotheek staat het beroemde beeld van de **3 Gratiën**, een Romeinse copie uit de 3de eeuw naar een Hellenistisch origineel, dat door Pius III, toen hij nog kardinaal was, speciaal voor de gelegenheid geschonken is.

Sint-Jan-de-Doper, afgewisseld met beelden van Deugden. Te beginnen van de kant die gericht is naar het altaar zijn dat, naar rechts:

- Zaccharias die uit de tempel wordt gejaagd (Jacopo della Quercia)
- De Gerechtigheid (Giovanni di Turino)
- De Geboorte van Sint Jan (Turino di Sano)
- De Barmhartigheid (Giovanni de Turino)
- De Prediking van Sint Jan (Giovanni di Turino)
- De Voorzichtigheid (Giovanni di Turino)
- Het Doopsel van Jezus (Lorenzo Ghiberti)
- Het Geloof (Donatello)
- De Gevangenneming van Sint Jan (Lorenzo Ghiberti)
- De Hoop (Donatello)
- Het Banket van Herodes (Donatello)
- De Kracht (Goro di Neroccio)

Het marmeren ciborium en het beeld dat er bovenop staat is het werk van Jacopo, die ook de 5 profeten in de nissen heeft gemaakt. Twee van de vier bronzen engeltjes tussen de frontons zijn van de hand van Donatello.

